

הסתרת מידע בשידוכים, ותביעת נזיקין בעקבות כך:

השאלה:

זוג צעירים חרדים התחתנו ומלד להם בן. הזוג נקלע למשבר, ואז התגלה לבעל כי לפני הנישואין עברה האישה התעללות מינית, וזו הוסתרה מהרשות וגם מהבעל. יש לציין כי מחקירת הנושא התברר כי הוריה ידעו על ההתעללות, המשדכת ידעה וגם רב הקהילה ידע, ואיש לא טרח לידע את הבעל בטרם הנישואין. האישה רוצה להתגרש, והבעל דורש מכל מי שהסתיר ממנו את המידע לתת את הדין, לרבות האישה שהסתירה את עברה. לדבריו סביר להניח שלו היה נחשף למידע זה, היה במנע מלהתחתן עם האישה, או שהוא היה דורש שזוגתו תעבור טיפול פסיכולוגי. מה הדין בתביעה זו?

כיוון שהתיק טרם כבית דין רבני, הרי הדיינים יכריעו אם יש פה עילה לתביעת נזיקין מהאישה. אנו נפרסם פה את התמונה באופן כללי.

התשובה:

א. ואם על כל דבר צריך לזוזח למשדך?

הרב יואל וד"ר חנה קטן סקרו מגוון של מחלות זכעיות ורפואיות שעלולות להשפיע על חיי בני הזוג, והנו בשאלה אם כותר להסתיר את מידע כזה מהמשדך.

הסתרת מידע בשידוכין/ תוספת סוף, עמ' 47-57.

"היכרות בין בני זוג לקראת נישואין כוללת לא רק התרשמות הדדית ומבחן האם הוא או היא עומדים בציפיות, אלא גם איסוף מידע הכולל בתוכם גם פרטים רפואיים, מחלות או נכונות של בן הזוג [גם זוג לא חוג כל אחד ממרכיבי הזוג, ולא דווקא הדבר שבהם, על להצגת רש"י בארשת ב"ב, אגב [הדס הראשון] ללגום יש בן זוג ולי אין בן זוג, וכוונת לאשה] ואף של קרוביהם.

בן זוג הסובל מבעיה רפואית כלשהי נקרע בין החובה המוסרית וההלכתית לפחוס את כל המידע לפני בן זוגו, לבין הרצון שלא להפחידו או לחרומו עוד קודם שבן הזוג הצליח לעמוד על שאר תוכניתו ועל מידה מסוימת של התאמה ביניהם.

בדרך כלל מדובר בבעיות רפואיות שאינן נכרות במראה החיצוני, ואין בן הזוג יכול לדעת עליהן לפני הנישואין אם לא מספרים לו עליהן. בדילמה זו מתחבט לא רק בן הזוג הסובל מהבעיה הרפואית, אלא גם אחרים היודעים על אודותיה. עליהם לקחת בחשבון עד כמה משמעותית הבעיה לחיים המשותפים של בני הזוג, ובהתאם לכך האם קיימת חובה לזוזח לבן הזוג על הבעיה לפני הנישואין.

המאמר מתמקד בבעיות גינקולוגיות המשפיעות על פוריות האישה, ועל קשיים בקיום מצות העונה ובמהלך התקין של ההריון. במידה זמנה יש לזוזח בבעיות הקשורות לפוריות הגבר... במאמר תובאנה רק דוגמאות ודעות שונות ששמענו בעניין. מובן שקיימים הבדלים בין מקרה למקרה, ואין להסיק מאומה למעשה מדוגמאות אלו בלי פסיקה של סמכות הלכתית מקובלת בכל מקרה לגופו.

ברוב המקרים המתוארים להלן מדובר על נשים שמראן החיצוני תקין לחלוטין, או שהבעיה הרפואית שלהן לא אמורה לעורר חשד שקיימת אצלן גם בעיה גינקולוגית שעלולה למנע מכני הזוג פרי בטן, או לפחות להקשות עליהם מאד בהבאת ילדים לעולם. על כן מתעוררת השאלה מהי כמות המידע שאותן נשים חייבות למסור לבן זוג העתיד, ובאיזה שלב, ובאיזה רמה של הסתרת מידע מתעוררת שאלה על תקפות הנישואין."

הסתרת המידע עלולה לפגוע בכך הזוג פגיעה קשה ועלולה להיות נכירה של אונאחי ונגבת דעת:

- א. כאמור לעיל: הכרות בין בני זוג לקראת נישואים כוללת לא רק התרשמות הדדית ובחינה האם הוא או היא עומדים בציפיות, אלא גם איסוף מידע הכולל בתוכם פרטים רפואיים על מחלות או נכונות של בן הזוג ואף של קרוביו.
- ב. כשאדם עומד להינשא כדי להקים בית באמן בישראל, הרי מלבד קיום הציפוי ההלכתי, חיוני ביותר להציב מראש בית כזה על אדני האמת, ולכן ברור שיש לומר את האמת כולה ולא להסתירה.
- ג. שפת אמת ויושר הכרחיים בכל מגעיו של אדם עם הזולת, אך המשמעות העמוקה ביותר היא דווקא בין בני זוג שבונים מערכת של אמון ויושר ביניהם.
- ד. נוסף על המחויבות ההלכתית והמוסרית, יש להתנהגות כזאת גם משמעות מעשית ביותר: גילויים מאוחרים של אמת שהוסתרה עלולים לערער את האמון בין בני הזוג מעבר למשמעותם הספציפית של הפרטים שהוסתרו, עלולה להיווצר בעיה חמורה יותר, חלילה, עד כדי אווירה של משבר ותוסר אמון כללי מצד בן הזוג שעלול להרגיש פגוע מאוד עקב הסתרת מידע ממנו.
- ה. לכן גם באופן עקרוני וגם מבחינה מעשית חשוב וחינוכי לומר את האמת. בני אדם מסוגלים לעתים להתמודד עם בעיות של בן הזוג שלהם, אך עלולים להתקשות בקבלת אי אמירת אמת, העלולה להתפרש כתוסר יושר כללי.

אונאחי לפני עיוור ולא תעמוד על דם העין:

על פניו ברור לכאורה שאין מקום לרימות ולשקר בכל נושא, והוא הדין בענייני שידוכים. הדברים מפורשים כמשהו הקובעת שאסור למוכר להטעות את הקונה כדי ליצור אצלו רושם מטועה, וכך נפסק בשו"ע:

דקרא סה, יז

"וכלא דנלו איש את קמיתו וזאת מאכליקי כי אמי דל אכלתים"

דקרא יט, יא

"וכלא תכנולו וכלא תשקרו איש בלמיתו"

משנה בבבא מעיעא ט, א: שלחו ערוך, וזוהן משפט, רסח, ט
 "אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים"

ספר חסידים לרבי יחזקיה וחסיד, מהדורת מרגליות, סימן תקנ

לא יכסה אדם פום בני ביתו. אם צריכים בניו או קרוביו להודונו, אם יש להם חולי שאילו היו יודעים אותם המודונונים עמהם אותו חולי, לא היו מודונונים - יגלה להם, פן יאמרו קידושי מעוות היו. אלא יפרידם, ולא יהיו ברע יחודיו.

1 ב"מ ס ע"א ואפילו אם אין אונאחי באדם ואז המקח לא בטל, הרי יש איסור אונאחי (סמ"ע ח"מ סי' רכז, ס"ק סא).

המדובר הוא לא רק על הטעיה שבין סוכר לקונה, אלא על כל סוג הטעיה שהוא, כמו שכתב הרמב"ם:

משנה תורה לרמב"ם, הלכות דעות פרק ב, 1
 אסור לאדם להודיע עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחר בלב, אלא תוכו כבדו, והענין שבלב הוא הדבר שבפה; ואסור לגנוב דעת הבריות... ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב סדור מכל עמל הדעות.

שם, הלכות מכירה פרק יח, א
 אסור לרמות את בני אדם במסקה וממכר או לגנוב את דעתם... היה יודע שיש בממכרו מום, יודיעו ללוקח, ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים אסור.

כנוסף לחובת בני הזוג שלא לרמות זה את זה, יש גם חובה לאחרים למנוע את העוול הנעשה בפניהם. וכך כתב הרמב"ם:

משנה תורה לרמב"ם, הלכות רצוצה פרק יב, סעיף יד
 "כל המכשיל עיורו בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת... דרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: וּלְפָנַי עֵוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשְׁלִי - הבא ליסול סמך עצה תן לו עצה והזונת לו."

הדברים נוגעים גם כלפי מי שרואה את העוול מן הצד, וכמו שכתב הרמב"ם כענין איסור "לא תעמוד על דם רעך":

משנה תורה לרמב"ם, הלכות רצוצה פרק א, סעיף יד
 "כל חסיד להציל ולא הציל... וכל כיוצא בדברים אלו, העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך - כל פה שמומנים."

הלכות ילפני עיוורו ולא תעמוד על דם רעך חלות אפוא לא רק על הצד המטעה, אלא על כל יצד שלישי שיוזע מהענין המדובר ויכול למנוע את הסק הצפוי, בין אם התבקש להתערב כענין ובין אם לא.

אכן, יש להביא בחשבון את העובדה שלעיתים מדובר בכך זוג שיש להגות שגם אם היה יודע על אודות המום היה יסבך וקיבל.

בעיקר כשמדובר בכך זוג צדיק, שפגמים חיצוניים ואסטיטיות אינם מפריעים לו במיוחד. כרמז בעלמא אפשר להזכיר את הגמרא:

מסכת שבת דף ע"ב
 "מעשה באדם אחד שנשא אשה נירמת, ולא הכיר בה עד יום מותה. אמר רבי: בא וראה כמה צנועה אשה זו, שלא הכיר בה בעלה! אמר לו רבי חייא: זו ררכה בכך נשלא לגלות את מופה, אלא כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו."

האם יש חשש בגילוי בעיות רפואיות וכדומה?

1. לעומת זאת: יש חשש שבגילוי בעיות רפואיות הדברים עלולים להתקבל בצורה מוגזמת², במיוחד כיוון ש"אדם קרוב אצל עצמו", ובאופן טבעי רואה בדרך כלל את נגעי הזולת יותר מאשר את נגעיו.

2. כתוצאה מכך עלול בן הזוג להפסיק את הקשר, לא בגלל עצם הבעיה אלא בגלל חששות מוגזמים שאין בהם ממש. ייתכן מצב, שבו אדם יכיר תחילה את בן הזוג ורק אז הוא יסכים לקבל עליו את מגבלותיו הרפואיות, כיוון שכבר הכיר את התכונות החיוביות שלו; גילוי מוקדם של הבעיות הרפואיות עלול לסתום את הגולל על האפשרות לקשר כזה, עוד קודם שניתן לו סיכוי הולם.

3. אם כן: אדם הסובל מבעיה רפואית כלשהי עלול להיקרע בין החובה המוסרית וההלכתית לפרסו את כל המידע לפני בן הזוג, לבין הרצון שלא להפחיד או לדחות עוד קודם שכן הזוג הצליח לעמוד על שאר תכונותיו ועל מידה מסוימת של התאמה ביניהם. בדרך כלל מדובר בבעיות רפואיות שאינן ניכרות במראה החיצוני, ובן הזוג לא יכול לדעת עליהן לפני הנישואים אם לא מגלים לו אותן.

4. בדילמה זו מתלבט לא רק בן הזוג הסובל מבעיה רפואית או משפחתית, אלא גם אחרים היודעים אודותיה. בהתלבטות כזאת עליהם להביא בחשבון עד כמה עלולה הבעיה להשפיע על החיים המשותפים של בני הזוג, ובהתאם לכך לברר האם קיימת חובה לדווח לבן הזוג על הבעיה לפני הנישואים.

5. דברים אלו נכונים, על אחת כמה וכמה, לגבי שדכנים. השאלות שיש להתמודד עמן הן: האם לספר; איזה מידע יש למסור לבן הזוג המוצע; באיזה שלב; וכיצד ינהג צד שלישי המודע לפרטים שכן הזוג המוצע לא יודע.

6. עיקר מטרת הלימוד שלפנינו היא עניינים רפואיים הקשורים בשדוכים. אך מטבע הדברים, תוך כדי הדיון, תובאנה גם הדרכות כלליות.

² גיל המשדוכים - ברור שהמשדוכים חייבים לספר - זה לזו, וזו לזה - את הגיל האמיתי, הן מצד עצם החובה לאמירת האמת, ובפרט שיש לכך השלכות משמעותיות ביותר על עצם הפרייות וכן על מספר הילדים האפשרי. התלבטות שעלתה בהקשר זה היא כיצד מודדים אמת - לפי האומר או לפי השומע? שאלה שמשאלה מרוקה בת 32: אם תאמר שהיא בת 32, יחשב שהיא בת 35. לעומת זאת, אם תאמר שהיא בת 29 ישערו שהיא בת 32, מה עליה לומר? נשאל על כך הרב זלמן נחמיה גולדברג, וענה: שיתכן שאפשר להשוות לכך את המנהג שהיו מעלים את ערך כספי האישה במזמיה בשליש, וכולם ידעו שהוא מעל הערך האמיתי. אם כן, כאשר מקובל לצין את גיל האישה כנמוך יותר ממה שהוא באמת, ייתכן שיכולה בתחילה להציגו כנמוך יותר על פי המקובל. לעומת זאת, הרב מרדכי אליהו השיב: שאסור לשקר אבל מותר לומר גיל כליי ולא מדויק. הרב אביגדר בבנאל אמר: שצריך לומר את הגיל המדויק, ולהדגיש שזה הגיל המדויק. לדבריו אסור לשנות את הגיל, מפני מה שכתוב בתורה "מדיבר שקר פרסק".